

Exkurzie knihovníkov v UKB

[B bulletin.ulib.sk/](http://bulletin.ulib.sk/)

Redakcia

Mgr. Henrieta Gábrišová

Exkurzia českých knihovníkov

Českí kolegovia združení v profesijnom združení Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky (SKIP), najmä členovia Regionálneho výboru SKIP Velká Morava navštívili našu knižnicu dňa 25. mája 2016. Exkurzie sa zúčastnilo 56 knihovníkov, ktorí okrem UKB navštívili aj ďalšie bratislavské knižnice. Oddelenie metodiky (PhDr. Dagmar Kleinová, Mgr. Henrieta Gábrišová) pripravilo pre knihovníkov sprievodný výklad o dejinách knižnice, o jej aktuálnych službách a previedlo ich priestormi študovni vrátane návštevy Lisztovej záhrady a priestorov, ktoré v letných mesiacoch slúžia ako letná čítareň. Následne po občerstvení exkurzia pokračovala v budove Klarisea, kde si účastníci mohli prezrieť priestory dátového úložiska Centrálného dátového archívu (CDA) s komentovaným výkladom Mgr. Bibiany Žigovej a následne navštívili Kabinet rukopisov, starých a vzácných tlačí. Vedúca Kabinetu PhDr. Klára Mészárosová prezentovala vzácné prvotlače a rukopisy uchovávané v depozite Kabinetu a pripravila si pútavý výklad o práci na tomto unikátnom pracovisku Univerzitnej knižnice v Bratislave. Českí kolegovia, ktorí sa zúčastnili exkurzie mali možnosť overiť si nadobudnuté vedomosti a informácie a po jej ukončení odpovedať na otázky dotazníka, ktorý pripravila M. Kratochvílová. Kolegyňa, alebo kolega, ktorý správne odpovedal na všetky otázky dotazníka bol odmenený výhrou v podobe knižného daru.

Knihovníci zo Štúrova a Ostrihomu

V rámci exkurzie navštívili našu knižnicu dňa 19. júla 2016 knihovníčky z Mestskej knižnice v Štúrove a Mestskej knižnice v Ostrihome. Pre kolegyne knihovníčky sme pripravili výklad o histórii budov v ktorých Univerzitná knižnica v Bratislave sídli a stručne priblížili takmer storočné dejiny knižnice. Výklad si pripravila PhDr. Silvia Némethová a následne vo výklade o ponuke služieb knižnice a ich poskytovaní pokračoval Mgr. Ladislav Dombi. Súčasťou prehliadky bola aj návšteva Kabinetu starých a vzácných tlačí v budove Klarisea, kde vybrané vzácné prvotlače a rukopisy uchovávané v depozite Kabinetu predstavila PhDr. Klára Mészárosová, ktorá je vedúcou tohto pracoviska. Pútavý výklad v jej podaní naše kolegyne – knihovníčky z knižníc v Štúrove a Ostrihome veľmi zaujal. Záver exkurzie patrilo oficiálnemu prijatiu účastníčok exkurzie z úrovne generálnej riaditeľky UKB Ing. Silvie Stasselovej, ktorá hostí srdečne privítala a zodpovedala na všetky prípadné otázky.

Knižnica ako fenomén kultúry a vzdelanosti

[B bulletin.ulib.sk/](http://bulletin.ulib.sk/)

Redakcia

Mgr. Bronislava Svobodová, Mgr. Lívia Kurucová, Mgr. Bronislava Navarová

Medzinárodná konferencia.

Martin, Slovenská národná knižnica – Literárne múzeum SNK, 11. – 13. máj 2016.

Medzinárodné podujatie venované dejinám knižnej kultúry usporadúva každoročne Slovenská národná knižnica v Martine. Tohtoročnej konferencie zameranej na tému Knižnica ako fenomén kultúry a vzdelanosti sa zúčastnili odborníci zo Slovenska, Českej republiky, Maďarska a Rumunska. Rokovanie otvorili príhovormi predstavitelia Slovenskej národnej knižnice – zastupujúci riaditeľ Doc. PhDr. Augustín Maťovčík, DrSc. a riaditeľka Odboru správy a spracovania historických knižných dokumentov a historických knižných fondov PhDr. Agáta Klimeková, PhD.

Počas troch dní odznelo v slovenskom a anglickom jazyku takmer 40 príspevkov rozdelených do deviatich sekcií: Kniha ako prameň, Kalendár ako prameň k dejinám knižnej kultúry, Vývoj knižnej grafiky, Knižnice cirkví a cirkevných osobností, Humanizmus v knižniciach, Školské knižnice, vznik, vývoj a dedičstvo, Osobnosti dejín knižnej kultúry, Šľachtické knižnice, vznik, vývoj a dedičstvo, Spolkové knižnice, vznik, vývoj a dedičstvo.

Gros príspevkov tvorili referáty zamerané na vznik, vývoj a osudy knižníc jednotlivcov a inštitúcií. Knižnice hrali významnú úlohu v osobnom i pracovnom živote viacerých predstaviteľov spoločenského, kultúrneho, politického, vedeckého života (Adam František Kollár, Bohuslav Tablic, Andrej Kmeť, prvá knihovnička Matice slovenskej Želmíra Gašparíková, uhorský právnik a minister spravodlivosti Tivadar Pauler, provinciál českej provincie Spoločnosti Ježišovej Gregorius Rumer a i.). Postupným rozširovaním osobných knižníc šľachticov vznikli bohaté rodové knižnice. Aktuálny stav poznania a spracovania niektorých z nich (rod Pálfi, Radvanský, Šemšei, Zay) predstavili viacerí prednášajúci. Iní demonštrovali na príklade fondov katolíckeho gymnázia v Prešove, troch slovenských gymnázií a piaristického gymnázia v Sabinove problematiku školských knižníc. Jednými z hlavných prameňov pri ich výskume boli zachované výročné školské správy. Širokú tému spolkových knižníc sa autori príspevkov pokúsili priblížiť na príklade knižných zbierok slovenského ženského spolku Živena, maďarského vzdelávacieho spolku FEMKE, či zbierok knižníc českých spolkov v Budapešti v období dualizmu.

Pri výskume dejín knižnej kultúry využívajú odborníci rôzne typy primárnych aj sekundárnych prameňov. Na potenciál využitia viacerých z nich v prax (rukopisy, šľachtické testamenty, katalógy, kroniky, knihy a nepravé periodiká) poukázali nielen domáce, ale i zahraničné príspevky.

Niektorí účastníci konferencie sa podelili so svojimi skúsenosťami s prácou na projektoch, ktoré sa istým spôsobom dotýkajú aj historických knižných zbierok. Pozornosť vzbudila najmä digitalizácia historických knižných fondov realizovaná Národnou knihovnou Českej republiky v spolupráci so spoločnosťou Google. Projekt sprístupní širokej verejnosti historické knižné dokumenty a fondy národnej knižnice na stránkach Google Books a v Manuscriptorium.

Vedeckú činnosť Univerzitnej knižnice v Bratislave prezentovali pracovníčky Kabinetu retrospektívnej bibliografie a Kabinetu rukopisov, starých a vzácných tlačí.

Prvý deň vystúpili v sekcii Kalendár ako prameň k dejinám knižnej kultúry s prednáškou *Obraz a problematika knižníc v knižných kalendároch* Mgr. Bronislava Svobodová a Mgr. Lívia Kurucová. Príspevok pripravili na základe analýzy kalendárových článkov s problematikou knižníc. Články sa venovali domácim aj zahraničným knižniciam, knižniciam ľudovým, súkromným, špeciálnym, jednotlivým knižničným inštitúciám. Staršie národné kalendáre z 19. storočia mali predovšetkým národno-obranný charakter, apelovali na zakladanie knižníc a aby knihy v nich boli v materinskom jazyku. Články vydané po roku 1918 sa zaoberali prijatím knižničného zákona, nastoľovali otázky zakladania, organizovania, správy, financovania a činnosti knižníc, ich materiálneho a personálneho zabezpečenia patrične vzdelaným knihovníkom, zdôrazňovali interakciu s čitateľom. Novovzniknutú situáciu na poli slovenského knihovníctva hodnotili pozitívne. Autorky označili kalendáre za relevantný zdroj informácií pre výskum rôznych okruhov knižnej kultúry vyžadujúci si však opatrný prístup, kritickú analýzu a nevyhnutnú konfrontáciu s ďalšími prameňmi a výsledkami súčasných výskumov.

Druhý rokový deň predniesla svoj príspevok *Tlačené kázne ako súčasť vyučovania a fondov školských knižníc v 17. storočí* zaradený do sekcii *Školské knižnice – vznik, vývoj a dedičstvo* Mgr. Angela Škovierová, PhD. V referáte zmapovala úlohu kázní slovenskej proveniencie v pedagogickom procese a ich zastúpenie v dobových školských knižniciach na Slovensku. Pripomenula, že rétorika patrila k hlavným predmetom vyučovaným v humanistických školách. Jej súčasťou boli rečnícke cvičenia, počúvanie, čítanie a opakovanie kázní. Náboženské kázne určené pre mládež boli krátke, aby ich študenti dokázali zopakovať a mali jasne o niečom poučať. Kázeň ako dôležitý žáner najmä v náboženskej praxi evanjelikov mala privádzať ľud k pravej zbožnosti. Kázňová literatúra tvorila súčasť produkcie takmer všetkých u nás pracujúcich tlačiarní.

V záverečný deň odprezentovali výsledky svojich výskumov Mgr. Zita Perleczká a Mgr. Michaela Sibyllová, PhD. Príspevky odznali v sekcii *Šľachtické knižnice – vznik, vývoj a dedičstvo*. Z. Perleczká sa v referáte *E Bibliotheca Mandelliana* venovala dvom významným, no málo známym osobnostiam dejín knižnej kultúry, ktoré prichádzajú do úvahy ako vlastníci knižnej zbierky Mandelliana. Prvou bol bratislavský rodák, vyhlásený polyhistor svojej doby, vášnivý zberateľ vzácných a raritných kníh David Mandelli (1780 – 1837). Precestoval takmer celú Európu a napokon sa usadil v Paríži. Žil výstredným životom, zomrel relatívne

kurióznym spôsobom (utopil sa, keď išiel s krčahom po vodu). Jeho diela neboli nikdy vydané. Autorka sa prikláňa k názoru, že majiteľom knižnej zbierky bol markíz pochádzajúci zo Severného Talianska, výnimočný študent, neskôr prekladateľ a básnik Bernardino Mandelli (1769 – 1827). Svoj život zasvätil charitatívnej činnosti a pomoci chudobným. Na jeho bohatú knižnicu bola vyhlásená pravdepodobne v roku 1827 dražba. Tituly knižnej zbierky Bibliotheca Mandelliana sú zhrnuté v aukčnom katalógu, ktorého jediný známy exemplár vlastní Matica Srpska so sídlom v Novom Sade. Zväzky sa nachádzajú vo viacerých európskych krajinách. Univerzitná knižnica v Bratislave vlastní menej ako päť titulov.

Ako posledná za našu inštitúciu vystúpila M. Sibylová s prednáškou Knihy Leopolda Pálfiho (1716 – 1773) vo fonde Univerzitnej knižnice v Bratislave. Leopold Pálfi bol zakladateľom stupavskej línie rodu a vysokým vojenským hodnostárom. Svoju barokovú knižnicu si budoval v paláci na Ventúrskej ulici v Bratislave. Jeho osobná knižnica predstavuje základ rodovej knižnice stupavskej línie rodu Pálfi. Do knižnice červenokamenskej línie rodu sa dostala zrejme až v druhej polovici 19. storočia alebo začiatkom 20. storočia. Nateraz poznáme 79 titulov jeho knižnice uložených v Univerzitnej knižnici v Bratislave a v Múzeu Červený Kameň. Autorka analyzovala zachované torzo tejto knižnice. Nachádzajú sa v ňom knihy najmä vo francúzskom a nemeckom jazyku vytlačené väčšinou v prvej polovici 18. storočia. Z obsahového hľadiska dominuje vojenská a politická literatúra, zachovali sa aj teologické, filozofické spisy a životopisy.

V závere poďakovala A. Klimeková všetkým účastníkom za účasť na konferencii. Skonštatovala, že hoci je na prvý pohľad téma knižníc už vyčerpaná, stále pribúdajú nielen nové pohľady a spôsoby, ktorými možno na problematiku nazerať, ale aj subtémy. Potvrdili to aj príspevky, ktoré na konferencii odznali. Budú publikované v zborníku Kniha 2016 – prvýkrát „len“ v elektronickej podobe.

Multimediálny projekt „Rozdelené spomienky“ v Univerzitnej knižnici v Bratislave

[B bulletin.ulib.sk/](http://bulletin.ulib.sk/)

Redakcia

Marcel Šustek

Jeden z najpozoruhodnejších výstavníckych projektov, aké sa v ostatných rokoch v priestoroch Univerzitnej knižnice v Bratislave uskutočnili – multimediálna výstava „Rozdelené spomienky“ – bol vo Výstavnej sále UKB inštalovaný od 12. 2. 2016 do 9. 4. 2016. Multimediálny výstavný projekt zaznamenal veľkú pozornosť odbornej i širšej verejnosti a prenikavou aktuálnosťou témy i atypickým spôsobom jej spracovania sa zaradil k pozoruhodným kultúrno-spoločenským podujatiam hlavného mesta.

Každý národ zažil hrdinské aj tienisté kapitoly. Nemci žili na našom území od stredoveku v zhode so Slovákami, Čechmi, Maďarmi, Židmi a inými. Po skončení druhej svetovej vojny boli však na základe princípu kolektívnej viny plošne, s nenávisťou voči čomukoľvek nemeckému, vyhnaní. Výstava bola výsledkom projektu „Spájame rozdelenú pamäť“ (Bringing Together Divided Memory), ktorý porovnával nacistický útlak Čechov a Slovákov na jednej strane a traumy Nemcov, ktorí boli po stáročíach spolužitia vyhnaní, na strane druhej. Multimediálny projekt, ktorého autorom bolo Občianske združenie Antikomplex.sk v spolupráci s českým partnerským spolkom Antikomplex, z.s. a Rakúskou akadémiou vied, priniesol v pätnástich krátkych filmoch autentické výpovede tridsiatich siedmich účastníkov dramatických povojnových udalostí. Viac o projekte je možné sa dozvedieť na stránkach OZ Antikomplex <http://www.antikomplex.cz/bringing-together-divided-memory.html>, kde je možné si pozrieť aj samotné biografické spomienky pamätníkov ako videozáznam online.

Vernisáž výstavy sa v priestore Výstavnej sály UKB uskutočnila 11. 2. 2016 za značného záujmu verejnosti i médií a za prítomnosti viacerých priamych účastníkov osudových udalostí. Paralelné vernisáže sa v rozpätí štyroch dní konali vo Viedni a Prahe. Súčasťou značného záujmu, ktorý výstava vyvolala, boli aj organizované návštevy študentov viacerých bratislavských stredných škôl. Za originálnu novinku možno označiť dve diskusie, ktoré sa ako súčasť výstavy uskutočnili priamo v priestore expozície a inšpiratívnymi názormi kvalifikovaných hostí i diskusiou prítomných návštevníkov odkrývali ďalšie aspekty pálčivej témy.

Výstava „Rozdelené spomienky“, oproti pôvodným zámerom predĺžená o tri týždne, ponúkla jedinečnú možnosť na úvahy o tolerancii, vzájomnej úcte a dôstojnom spolunažívaní, na reflexiu, ktorej význam a naliehavosť nečakane akcentovali aj výsledky marcových

parlamentných volieb na Slovensku. Vďaka za hodnotný a podnetný príspevok do aktuálnej atmosféry v spoločnosti patrí všetkým usporiadateľom i odborným tímom, ktoré sa na príprave a realizácii náročnej výstavy, ako aj jej sprievodných podujatí, podieľali.

Nitlib 2016 – propagácia a marketing v knižniciach

B bulletin.ulib.sk/

Redakcia

PhDr. Dana Oravcová, Mgr. Anna Starinská

Nitlib je odborný seminár pre knihovníkov, každoročne organizovaný s cieľom prezentovať aktuálne knihovnícke témy a vytvoriť priestor na výmenu informácií a skúseností medzi pracovníkmi inštitúcií z vybraných oblastí slovenského knihovníctva. Predchádzajúce ročníky sa dotýkali napr. sfér vzdelávania v knižniciach, knižníc bez bariér, knižničných katalógov, webu knižnice a i. Tohtoročný Nitlib 2016 sa niesol v duchu propagácie a marketingu v knižniciach.

Seminár sa konal 18. júna 2016 na pôde Pedagogickej fakulty UKF v Nitre pod záštitou organizátorov – Univerzitnej knižnice Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, Slovenskej poľnohospodárskej knižnice pri SPU v Nitre, Krajskej knižnice Karola Kmeťka v Nitre a Agroinštitútu Nitra, š. p. Spoluorganizátorom bola tiež Krajská pobočka SSKK v Nitre.

V otváracom príhovore prorektor pre rozvoj a informatizáciu UKF doc. Mgr. Ivan Baláž, PhD. predstavil novú riaditeľku Univerzitnej knižnice UKF doc. PaedDr. Vieru Tomkovú, PhD. Zdôraznil úlohu manažmentu, marketingu a najmä komunikácie pri vyrovnávaní sa knižníc s rozvojom informačných a komunikačných technológií a zmenami v požiadavkách používateľov.

Ako prvá z prednášajúcich vystúpila Zuzana Bačíková z Katedry masmediálnej komunikácie a reklamy FF UKF v Nitre. Charakterizovala miesto a formy marketingu v menších verejných knižniciach, nástroje propagácie a ich dosah na používateľov.

Mgr. Andrea Hrčková, PhD. (Katedra knižničnej a informačnej vedy FFUK v Bratislave) v príspevku „Viac dizajnu v knižniciach“ prezentovala dizajn ako súčasť marketingu. Zdôraznila rovnocennosť informačného a grafického dizajnu pri propagácii činnosti knižníc a ich služieb. Dizajn, podľa A. Hrčkovej, predznačuje nie len to, ako niečo vyzerá, ale aj ako niečo funguje, či ako niečo vytvoriť – preto hovoríme napr. o dizajne služieb, ktorý navrhujeme spoločne s používateľom alebo o tzv. „experience design“ (posudzujeme, ako príjemne je používateľovi „v našom priestore“). Prednášajúca ďalej poukázala na konzistentnosť a vkus, čo sa týka štýlu komunikácie, napr. na sociálnej sieti a v reálnom prostredí (oznamy o podujatiach a i.) a charakterizovala základné zásady tvorby marketingových produktov z hľadiska dizajnu („najdôležitejší je nápad; menej je viac; dôležitá je jednoliatosť pri kombinovaní farieb, prechodov, clipartov a pod.“). Zdôraznila nutnosť

dlhodobého budovania imidžu knižnice na základe zadefinovaného konceptu – dizajn manuálu. Upozornila na niekoľko dostupných softvérových nástrojov a ponúkla možnosť knižniciam využiť služby študentov KKIV.

Ďalším z prednášajúcich bol Mgr. Pavol Špáni (SVOP Bratislava). Predstavil webový systém na správu sivej literatúry „GreyBiblib“, ktorý predstavuje bezpečné úložisko metadát a plných textov. Pre zápis bibliografických údajov využíva prehľadné formuláre s možnosťami detailného zápisu popisných údajov vrátane analytického rozpisu, abstraktov a predmetu. V databáze je možné vyhľadávať viacerými spôsobmi vrátane prechádzania záznamov a fazetového zjemňovania. Spolupráca s inými systémami je zabezpečená širokými možnosťami exportu do viacerých formátov. Možno ho využiť na propagáciu publikačnej a edičnej činnosti knižníc.

Mgr. Norbert Végh (Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči) prezentoval virtuálne prehliadky ako jeden z marketingových prostriedkov, ktoré sledujú súčasné trendy využívania prvkov virtuálnej reality a môžu zvýšiť atraktivnosť knižníc pre používateľov a ostatnú verejnosť. Na Slovensku ich využíva 12 knižníc v Prešovskom kraji. Charakterizoval ich výhody – mobilné aplikácie, zvukový popis, prístupnosť pre zdravotne znevýhodnených používateľov, možnosť fungovania off-line. Prezentáciu dokreslil ukázkami virtuálnych prehliadok aj s využitím 3-D okuliarov.

Popoludňajší program bol venovaný príspevkom zástupcov spoluorganizujúcich knižníc. Mgr. Monika Lobodášová (Krajská knižnica Karola Kmeťka v Nitre) hovorila o skúsenostiach zo spolupráce najmä s regionálnymi médiami. Osvedčil sa im „barterový obchod“. Prezentáciu knižnice v médiách „platia“ umiestnením loga na webovej stránke knižnice. Mgr. Slavomíra Jakubcová (Slovenská poľnohospodárska knižnica pri SPU v Nitre) hodnotila skúsenosti s prezentovaním knižnice na sociálnych sieťach. Význam a činnosť Depozitnej knižnice FAO priblížila Ing. Mária Debrecéniová, CSc. (Agroinštitút Nitra, š. p.). Činnosť Univerzitnej knižnice UKF v Nitre v minulom roku prezentoval Mgr. Eugen Trajtel.

Odborný seminár svojimi príspevkami, diskusiou a neformálnymi rozhovormi prispel k získaniu nových podnetov a výmene skúseností s marketingovou činnosťou v knižniciach, ktorú ich pracovníci vykonávajú takmer všade popri svojej odbornej činnosti. Privítali by možnosť zdokonaľiť svoje vedomosti a zručnosti v tejto oblasti na ďalších vzdelávacích podujatiach.

Ochrana kníh pred odcudzením a bibliokleptománia

B bulletin.ulib.sk/

Redakcia

PhDr. Klára Mészárosová

Knihy a rukopisy od čias ich vzniku boli predmetom nielen záujmu ale i potreby privlastňovania.[1] Neochránilo ich ani pripevnenie hrubými reťazami k čítaciemu pultu, ani šŕavnaté zaklínacie formuly, adresované zlodejom.[2] Z bohatej ponuky zaklínacích textov si ukážku vyberáme z kódexu z 13. storočia, ktorý uchovávajú v British Museum „*Quem si quis abstulerit, morte moriatur, in satagine coquatur; caducus morbus instet eum, et febres; et rotetur, et suspendatur. Amen*“[3] (preklad: Kto túto knihu zoberie, nech zomrie, nech ho uvaria v pekle, nech ho postihne zrádnik a horúčka; nech ho v kolese lámu aj ho obesia). Stredoveké metódy ochrany v zmenenej podobe prežili až dodnes, napríklad na exlibrisoch, na ktorých obrazom i textom varovali dlhoprstých bibliofilov. Často a nesprávne sa cituje časť vety Terentia Maura, ktorá znie: „*Pro captu lectoris habent sua fata libelli*“ – čo znamená: osudy kníh závisia od prístupu čitateľa k nim, teda osud knihy je v rukách používateľa.

Knižnice dnes uchovávajú státisíce kníh, na ktoré striehnu rôzne nebezpečenstvá, ale stále je najväčším škodcom kníh človek. Na jednej strane ide o problematiku krádeží súčasných kníh. Problém ich odcudzovania je permanentný, či už priamo z políc knižnice alebo formou nevrátených výpožičiek, ktoré je takmer nemožné vymáhať. Obstarávacía cena týchto kníh je totiž vo väčšine prípadov nižšia ako 266 €, ktorou Trestný zákonník definuje tzv. malú škodu, ktorá sa už považuje za trestný čin.[4] Nižšia hodnota ako 266,€ sa považuje za škodu nepatrnú, v tom prípade náhradu škody je možné vymáhať len v správnom konaní. Nepatrnou škodou sa Trestný zákonník zaoberá len vtedy, keď k odcudzeniu došlo za násilných okolností napríklad vlámaním, lúpežou atď. Pravdou je, že aj keď sa súd rozhodne o náhradu škody v prospech knižnice žiadnym súdnym príkazom sa už odcudzené vzácne a staršie knihy nahradiť nedajú a knižnica je okypťená v plnení svojho poslania, čitateľom už chýbajúcu knihu nemôže ponúknuť.

Iná je situácia v prípade odcudzenia historických knižničných dokumentov, ktorých hodnota je už značná. Podľa knižničného zákona č. 126/2015 historický knižničný dokument alebo historický knižničný fond je taký súbor dokumentov, ktorý má (Čl. II § 21/1a,b) osobitnú kultúrnu a historickú hodnotu; je to najmä vzácny rukopis, stará a vzácna tlač do roku 1830, slovacikálny dokument do roku 1918 a významný slovacikálny dokument, (ktorý) má priamy vzťah k významným osobnostiam alebo historickým udalostiam. Vlastník môže navrhnúť svoj mimoriadne vzácny historický dokument alebo fond na vyhlásenie za historický knižničný dokument alebo historický knižničný fond. Ministerstvo kultúry vyhlasuje historický knižničný dokument a historický knižničný fond na návrh Slovenskej národnej knižnice alebo inej

právnickej alebo fyzickej osoby. Paragraf 24 uvedeného zákona sa zaoberá ich ochranou a vývozom. Knižničný zákon je v tejto oblasti nejasný a umožňuje rôzne interpretácie. Za historický knižničný dokument alebo fond považuje len ten, ktorý bol ministerstvom vyhlásený, ale kritériá historického knižničného fondu alebo dokumentu sú presne determinované (§ 21/1a,b) a tieto artefakty by teda mali byť chránené priamo zo zákona. Historickosť dokumentu je objektívna realita, ktorú dokument buď má alebo nemá, teda ju nemôže zmeniť žiadne vyhlásenie. Aj vďaka nesprávnej terminológii zákona teraz je situácia taká, že väčšina objektívne existujúcich historických knižničných dokumentov a fondov na Slovensku nepodlieha pod žiadnu zvýšenú ochranu, lebo nebola vyhlásená. Bola by bývala presnejšia formulácia zákona, keby namiesto vyhlásenia za historický knižničný dokument alebo fond mala byť vyhlásená ich ochrana. Navyše podľa zákona vlastník môže navrhnúť na vyhlásenie svoje knihy, kľúčové slovo môže, teda je to na jeho dobrej vôli. Vlastník pre tento akt veľkú motiváciu nemá, lebo celý proces vyžaduje rozsiahle administratívne práce a navyše pri nakladaní týmito objektmi povinnosti vlastníka vysoko prevyšujú jeho práva.

K prioritným povinnostiam vlastníka patrí ochrana vzácných kníh a fondov proti odcudzeniu a túto úlohu má každá inštitúcia riešiť v rámci svojich možnosti čo najlepšie a najúčinnnejšie. V Univerzitetnej knižnici v Bratislave nateraz máme vyhlásenú za historické dokumenty len relatívne malú časť fondu – inkunábuly, ktoré boli už prv kompletne spracované a vyhlásené roku 1997 Ministerstvom kultúry SR za kultúrne pamiatky, pričom celé toto vyhlásenie zastrešoval Slovenský pamiatkový ústav, kde sme k celej procedúre vyhlásenia dostali profesionálnu odbornú aj právnu pomoc. Po nadobudnutí účinnosti Knižničného zákona č. 183/2000 inkunábuly boli z evidencie Pamiatkového úradu SR vyradené a presunuté do evidencie Slovenskej národnej knižnice v Martine, kde boli roku 2009 vyhlásené za historický fond aj rukopisy Bašagičovej knižnice. Okrem vyhlásených fondov však jednoznačne považujeme všetky dokumenty, ktoré majú atribúty, vymenované v zákone (§ 21/1a,b) za historické knižničné dokumenty, resp. fondy, bez ohľadu nato, či sa už stihli pripraviť podklady na vyhlásenie alebo nie. Žiaľ, k očakávanému zrevidovaniu príslušných paragrafov knižničného zákona nedošlo ani pri novelizácii v roku 2015, ktorá mohla jasne definovať pojmy v prospech ochrany historických knižničných fondov a dokumentov a z paragraf 21 mali byť vypustené časti o postupe pri vyhlásení, ktoré svojou povahou patria skôr do metodiky vykonávacích predpisov.

Pokiaľ ide o legislatívu, sme presvedčení, že by mal existovať zastrešujúci zákon, ktorý by sa mal zaoberať spoločnými otázkami ochrany, vývozu a ďalších problémov kultúrnych pamiatok, či už samostatne alebo ako jednotné spoločné články, zapracované do viacerých zákonov, lebo ide o ochranu podobných hodnôt a staré rukopisy a tlače sú rovnako cenné ako staré šable, plastiky alebo archívne dokumenty a vyžadujú rovnaké zaobchádzanie. Právne predpisy Európskej únie tiež spoločne riešia napríklad ochranu tovaru kultúrneho charakteru pri vývoze a dovoze.[5] V týchto predpisoch sa spoločne uvádzajú umelecké predmety, knižničné dokumenty, prírodovedné zbierky a artefakty, staršie ako 50 až 100

rokov. Z knižničných dokumentov osobitne vymenúvajú inkunábuly a rukopisy vrátane máp a hudobných partitúr jednotlivo alebo v rámci zbierok, knihy staršie ako sto rokov jednotlivo alebo v rámci zbierok, tlačené mapy, staršie ako 200 rokov.

Ochrana ES/EÚ sa pritom vzťahuje na všetky prvotlače a rukopisy bez ohľadu na výšku ich ceny. Tieto európske predpisy mohli byť východiskom pre knižničný zákon v kapitole o ochrane knižničných dokumentov. Zmyslom celého vyhlásenia má byť registrácia vzácných knižničných dokumentov, hoci zoznamy, pripravované na vyhlásenie sú na identifikáciu prípadne odcudzených exemplárov pomerne stručné. Teda ostáva na každej knižnici, aby zabezpečila dôkladné, kvalifikované popisy o každom svojom vzácnom dokumente, ktoré by zachytili každú osobitosť knižničnej jednotky a to tak, aby daný exemplár nebol zameniteľný. Túto požiadavku v knižnici splňa len spracovanie najstarších dokumentov.

Samozrejme knihy, ktoré sa dočasne vyvážajú alebo dovážajú na základe úradného povolenia nie sú problémom. Problémom sú tie odcudzené knihy, ktoré sa vyvážajú bez povolenia. Dnes máme v Európe veľké regióny, kde je voľný pohyb osôb cez hranice a vlastne bez kontroly sa môžu prenášať aj vzácne knihy, ktoré nám môžu chýbať. Riešeniu tohto problému pravdepodobne prospíše pripravovaná novela zákona o navrátení nezákonne vyvezených kultúrnych predmetov ako právna garancia ich navrátenia s nepremlčateľnosťou nároku na navrátenie.[6]

Ďalším problémom, ktorý sa rieši ad hoc, je cena historických, čiže väčšinou starých a vzácných dokumentov. Vzácne knihy a rukopisy uchovávajú také spoločenské hodnoty – kultúrnohistorické, estetické, etické, ktoré nie je možné posudzovať len z ekonomického hľadiska. Pritom knihy sa už vo chvíli vzniku správajú aj ako tovar, ktorý má výmennú hodnotu a tá časom zvyčajne rastie. Pri tejto hodnote nejde o materiál, z ktorého sú knihy vyhotovené (pergamen, papier, tlačiarska farba, doska, koža, kovové ozdoby), ale ide o fakt, že máme prameň, ktorý je jedinečný, je komplexným nositeľom invencie autora aj tvorcov fyzickej podoby a jeho hodnota je nevyčísliteľná. Sú samozrejme prípady, keď musíme uviesť určitú cenu, vtedy obyčajne uvedieme odhad, ktorý formulujeme po prieskume na trhu s antikvárnymi knihami, kde sa v kúpno-predajných vzťahoch vyskytujú podobné alebo analogické dokumenty. Vzhľadom nato, že u nás je trh so starými knihami v podstate utlmený, musíme brať do úvahy ceny v širšom európskom regióne, kam často smerujú aj u nás odcudzené knihy. Mimochodom, vidina vyšších cenových relácií v zahraničí patrí k iniciačným faktorom na odcudzenie a speňaženie vzácných dokumentov alebo ich častí. Podnetom na odcudzenie sú napríklad aj časté inzeráty typu: kúpim akékoľvek staré knihy, zn. dobre zaplatím. Najväčší záujem je o vzácne rukopisy a knihy, ktoré slúžia nielen na uspokojenie zberateľskej vášne, ale pre solventných zberateľov aj na tezuráciu majetku. K ďalším možným dôvodom a motívom odcudzovania kníh sa ešte vrátíme.

Knižnice majú zdatných súperov, pokiaľ ide o krádeže kníh. Bibliokleptománia, teda krádež kníh je rozšírená „choroba“, ktorej obeťou môže byť každá knižnica ale vlastne aj každý majiteľ knihy. Ani zlodeji kníh nie sú rovnakí, môžeme ich diferencovať podľa pohnútok

krádeže aj podľa možností kradnúť.

V knižniciach môžeme rozlíšiť tri typy zlodejov kníh:

- **bibliofil** – čiže milovník kníh, ktorého na zakázané cesty dostáva práve jeho láska ku knihám. Bibliofil kradne pre vlastné potešenie, chce mať knihu, alebo jej časti (titulné listy, iniciály, ilustrácie, mapy, zaujímavé časti textov...) doma. Mnohí bibliofili kradnú aj pre vzrušenie z krádeže, teda spájajú túžbu po určitej knihe s adrenalínovým športom. V zahraničí ich antikvári poznajú, dovoľia im, aby kradli a na druhý deň im pošlú účet. Pre tento typ je charakteristické, že túžba po vybranej knihe je taká silná, môžeme ju nazvať až závislosťou, že je ochotný na získanie knihy urobiť čokoľvek, v kritickej situácii aj vraždiť. Zameriava sa na staršie knihy, prípadne rukopisy a so svojimi akvizíciami sa zvyčajne nechváli, potrebuje mať len pocit, že ich vlastní. V prípade bibliofilov sú síce knihy izolované od ostatných čitateľov ale ich držiteľ zvyčajne vytvorí dobré podmienky na ich uchovávanie a dbá o ich fyzický stav;
- **ziskuchtivec** – je nebezpečný typ, ktorý kradne zo zisťných dôvodov. História krádeží kníh pozná plejádu zdanlivo úctyhodných ľudí, ktorí desaťročia vynášali knihy z knižníc, dokonca usporadúvali aukcie ukradnutých exemplárov. Žiaľ, máme skúsenosti, že v poslednom čase aj u nás prevláda práve tento typ zlodejov. V ich prípade skutočne nemôžeme hovoriť o láske ku knihám, naopak, bez škrupúl kradnú knihy alebo ich časti s jediným cieľom – speňažiť ich. Sú medzi nimi „profesionáli“, ktorí krádež kníh majú za akúsi „živnosť“ alebo aspoň spôsob, ako si prilepšiť. Sú mimoriadne vynaliezaví. Iní kradnú preto, lebo sa dostali do núdzovej situácie a krádežou a následným predajom chcú riešiť svoje aktuálne existenčné ťažkosti. Do tejto skupiny patria aj tí, ktorí kradnú, za odmenu, na objednávku. Ich spoločenské nebezpečenstvo spočíva v tom, že kradnú tiež hlavne staršie dokumenty a vôbec ich nezaujímá ďalší osud ukradnutých vecí;
- **účelový zlodej** – kradne bez výčitiek svedomia knihy alebo z nich vytrhnuté listy, prípadne nevráti zapožičanú knihu preto, lebo on ju ku svojej jednorazovej alebo dlhotrvajúcej práci potrebuje. Charakterizuje ho pocit nadradenosti, že on je niekto a keď on tú knihu potrebuje, tak má nato právo. Niekedy si vytvorí na privlastnenie knihy vlastnú filozofiu, čo je verejné je aj jeho, teda berie si len svoje. Chváli sa tým, koľko kníh v ktorej knižnici ukradol, niekedy ich počet dokonca nadsadí, považuje to za prejav svojej životaschopnosti. Vôbec ho netrápi, že tie isté knihy alebo vytrhnuté listy môže potrebovať aj niekto iný. Je to egoista a chválenkár. Charakterizuje ho, že vyhľadáva novšiu, aktuálnu literatúru a keď ju už nepotrebuje, pokojne vyhodí vytrhnuté listy, knihu nechá zapadnúť prachom, hoci ju už sám nepotrebuje, vôbec nemá v úmysle ju vrátiť, nedopustí, aby aj niekto iný mohol použiť rovnaký prameň ako on.

Zlodeji tiež možno deliť na:

externých – tých je väčšina a vyskytujú sa medzi nimi všetky tri typy. Najčastejšie sa do knižnice dostávajú ako čitatelia, ale aj pod rôznymi inými zámienkami. Keď už je ich činnosť a meno na niektorom pracovisku knižnice známe, neváhajú napríklad ukradnúť cudzí pas a pod cudzím menom pokračujú na inom oddelení knižnice alebo v inej knižnici vo svojej nekalej činnosti. Tento typ zlodeja operuje predovšetkým počas otváracích hodín knižnice. Podľa skúsenosti z posledných rokov nevieme o tom, že by niektorý zlodej chcel vniknúť do priestorov knižnice násilím, mimo otváracích hodín. Zrejme technické a mechanické ochranné prvky ako mreže, silné dvere, kamery na kontrolu priestorov, signalizačné zariadenia a stráž ich nateraz ešte odrádzajú. Samozrejme táto skúsenosť neznamená podceňiť podobné formy ochrany, veď zlodeji môžu kedykoľvek zmeniť svoje metódy.

V Univerzitnej knižnici v Bratislave naposledy v roku 1996 ukradol „čitateľ“ mapy, veduty a portréty – tieto ilustrácie zo starých tlačí odstránil žiletkou. Čin vykonal v spolupráčateľstve a spôsobil knižnici vážnu škodu. Z ukradnutých ilustrácií sa do knižnice vrátil len zlomok, lebo odcudzené listy ihneď odniesol do starožitností, kde ich urýchlene predali. Vzhľadom nato, že ten istý zlodej mesiac predtým odcudzil knihy aj v Lyceálnej knižnici Bratislave, pri včasnom upozornení sa mohlo zabrániť jeho ďalšiemu pôsobeniu. V tomto prípade kradol recidivista, ktorý mal na rováži aj ďalšie delikty a patrí k zlodejom, ktorý sa týmto spôsobom živia. Prípada sa do roka vyriešil a ukončil rozhodnutím súdu, ktorý mu vymeral 8 rokov pobytu za mrežami. V tom istom období ukradli dvaja „čitelia“ v Archíve literatúry a umenia Slovenskej národnej knižnice originály listov Pavla Jozefa Šafárika a Jána Kollára adresované Martinovi Hamuliakovi, spolu 48 jednotiek z toho 11 strán odpisov a 110 originálov. Ich cena v antikvariáte bola 4 000 korún za list. Na časť listov v brnianskom antikvariáte upozornil jeden miestny zberateľ. Z Univerzitnej knižnice v New Yorku si čitateľ počas štúdia vypožičal vyše 600 kníh, ktoré zabudol vrátiť. Knižnica získala všetky knižničné dokumenty späť len pomocou polície, ktorá pri domovej prehliadke našla všetky knihy. Zábudlivcovi, napriek tomu, že knihy sa dostali späť do knižnice hrozí súd;

interných – najväčšou traumou každého pracoviska je, keď sa zistí, že zamestnanec, ktorému dôverovali, zneužil svoje pracovné zadelenie a knihy, ktoré mal na starosti, vynášal a speňažil. Takýto človek má dostatok možností vybrať si najvhodnejší čas a knihy môže vynášať opakovane. Kolektív to poznačí na celé roky, určité upokojenie situácie môže priniesť až výrok súdu a ukončenie prípadu.

Zodpovedný pracovník Univerzitnej knižnice zistil v septembri 2001, že vo výklade antikvariátu sú knihy, ktoré pravdepodobne pochádzajú z fondov knižnice, hoci bolo vidieť veľké úsilie odstrániť z nich identifikačné znaky: odlepené štítky so signatúrou, pokusy o vylakovanie pečiatok a farebnou ceruzkou zapísaných čísel. V antikvariáte sa zistilo

meno a adresa pracovníčky knižnice, ktorá predmetné knihy predala. Promptne vykonaná inventúra zistila neprítomnosť niekoľko desiatok starých tlačí zo 17. storočia. Prípado sa uzavrel po 10 rokoch. V poslednom období sme dostali správy o krádežiach kníh v Moravskom zemskom archíve, kde externý pracovník spracovával staré tlače a rukopisy, ktoré postupne odcudzil a zamenil ich bezcennými tlačami.[7] Na krádež sa prišlo až po upozornení antikvára z Londýna, pracovníka odsúdili na 8 rokov. V Západočeskom múzeu v Plzni kurátorka a vrátnik niekoľko rokov opakovane kradli knihy zo 17. – 18. storočia.[8]

V histórii krádeží kníh nachádzame neuveriteľné príbehy a medzi zlodejmi nechýbajú ani najvyšší predstavitelia knižníc. Jeden z posledných prípadov – v apríli 2012 zistili v knižnici Biblioteca dei Girolamini v Neapoli, že chýba 1 500 vzácných kníh. Zistilo sa, že ich odcudzil riaditeľ knižnice Marino Massimo De Caro a prepašoval ich do zahraničia. Za krádež bol odsúdený na 7 rokov väzenia.[9] V Mníchove už v uvedenom roku odhalili niektoré ním predané knihy, a vrátili ich do Talianska. Príbeh pokračoval v máji 2015, keď americký veľvyslanec v Taliansku vrátil, okrem antických fresiek, aj vzácné staré tlače, ukradnuté Marino Massimo De Carom, ktoré sa našli v pozostalosti jedného amerického zberateľa.

Je samozrejmé, že každá inštitúcia musí urobiť maximum na ochranu dokumentov jej zverených. Počnúc bezchybnou evidenciou, cez nekompromisnú pracovnú disciplínu až po technické ochranné prostriedky. Treba si však uvedomiť, že signalizačné zariadenie upozorňuje na už prebiehajúci čin, ale kým sa dostaví príslušná ochrana, zlodeji už môžu byť ďaleko.

Napríklad v Pamätníku Josefa Ladu v Hrusiciach v októbri 2002, policajti boli na mieste do 12 minút od spustenia alarmu, ale zlodeji už boli preč, alebo v prípade Tekovského múzea v Leviciach roku 2006 zlodeji za necelé tri minúty ukradli 5 vzácných obrazov, napriek tomu, že alarm sa hneď spustil, policajti boli na mieste do troch minút, ale dovtedy sa už zlodejom podarilo ujsť. Kamery môžu zachytiť už prebiehajúci čin, aj to len v oblasti, ktorú obsiahne ich objektív, navyše v tme je ich výkon otázný, ako napríklad v Kunsthistorisches Museum vo Viedni v noci z 10. na 11. mája 2003, keď ukradli Celliniho „Saliera“. Kamery v tme neboli funkčné a strážcovia po dvakrát vyvolanom planom poplachu na ďalší poplach už nereagovali. Pokiaľ ide o kamery, je dôležité, aby pracovník, ktorý ich má sledovať, sa skutočne mohol tejto činnosti venovať a aby v kritickej chvíli nikto neodpútal jeho pozornosť. V každom prípade, technická ochrana má význam len v súčinnosti s človekom, všetko závisí od jeho schopnosti včas rozpoznať situáciu, zavolať pomoc a konať podľa určeného pracovného postupu. Pokiaľ zlyhá ľudský faktor, kamery na ochranu priestorov budú len zaujímavou dekoráciou, v lepšom prípade môžu slúžiť na dodatočnú identifikáciu zlodeja, ale to len vtedy ak nesnímajú situáciu zhora a prípadný zlodej je na obraze dobre rozpoznateľný.

Ako som už vyššie spomenula, zatiaľ najhoršie skúsenosti so zlodejmi sú práve počas otváracích hodín knižnice a v rámci prevencie by sme sa mali zamerať práve na toto obdobie. Do roku 1993 bolo dobrým zvykom Federálnej kriminálnej ústredne, že pravidelne informovala všetky významné knižnice, ak sa v niektorej z nich objavili zlodeji. Fax

obsahoval ich mená, pseudonymy, spôsob správania, o čo majú záujem v knižnici, respektíve načo sa vyhovávajú a to všetko zvyčajne bolo často doplnené identikitom. Táto informačná služba nám oznámila, kto kradol v Brne, ale aj to, že dvaja Poliaci v Stockholme vymieňajú staré a vzácne poľské knihy za bezcenné knihy podobných tvarov. Keby tieto informácie neboli mali žiaden iný výsledok, len nás upozornili na prípadné nebezpečenstvo, už tým by urobili dobrú službu, aby sme udržali stupeň ostražitosti na potrebnej úrovni, lebo vieme, že keď sa dlhšiu dobu nič nedeje, naša pozornosť sa utlmí. V tom istom čase bolo dobrým zvykom, že aj knižnice sa vzájomne upozorňovali na zlodejov, často posielali ich popisy, dokonca ukážku ich písma, aby sa dali, v prípade potreby, rýchlo identifikovať. Za posledné roky sme nedostali ani jedno upozornenie. Rovnako Interpol nás v minulosti informoval o stratených knihách, mapách alebo o nájdených, ktorých vlastník sa hľadal, ale teraz už dlhšiu dobu ani od nich sme nedostali žiadne správy.

Opätovne apelujem na význam včasného poskytovania informácií, lebo tento moment považujem z hľadiska prevencie krádeží v knižniciach za mimoriadne dôležitý. Domnievam sa, že podobné oznámenia by nebol problém rozosielať ani dnes, keď nám technika umožňuje bleskové spojenia. Príslušníci policajného zboru tvrdili, že dohoda o pravidelných informáciách pre kultúrne inštitúcie by sa mala realizovať na úrovni Ministerstva kultúry SR a Ministerstvom vnútra, ale zdá sa, že doteraz k takejto dohode nedošlo.

Knižnice využívajú techniku na ochranu kultúrnych hodnôt, pochopiteľne na úrovni svojich finančných možností. V Univerzitnej knižnici sledovanie priestorov kamerou, opatrenie kníh magnetickou páskou sú už dnes realitou a je vidieť určité zlepšenie, ale chýbajúce knihy signalizujú, že krádežiam ani tieto prostriedky nezabránia. Pokiaľ ide o staré a vzácne rukopisy a tlače, ich štúdium podlieha špeciálnemu režimu, ale uvedomujeme si, že zlodeji neustále inovujú svoje postupy, sú krok pred nami a my sa síce môžeme poučiť zo známych, predchádzajúcich prípadov, ale len ťažko sa môžeme pripraviť na ich nové, sofistikované metódy.

Záverom možno konštatovať, že technické a ostatné ochranné opatrenia sú mimoriadne dôležité a treba využívať ich možnosti v maximálnej možnej miere, ale nesmieme zabudnúť, že ľudský faktor je minimálne rovnako dôležitý. Nezastupiteľnú zodpovednosť majú v tomto smere pracovníci knižníc, ich osobná statočnosť, všímavosť a ostražitosť – lebo zlodeji sa stále pohybujú medzi nami. O tom, že zaklínacie formulky knihy neochránia, nás už história poučila.

[1] Časť tohto príspevku odznela ako prednáška na konferencii, o ktorej sme informovali v článku: MÉSZÁROSOVÁ Klára. Konferencia o ochrane kultúrneho dedičstva. In *Aktuality – Informácie o knižničnej a informačnej vedy a praxe*. Bratislava 2004, s. 46-51. Prednáška z konferencie bola publikovaná: MÉSZÁROSOVÁ Klára. Historický knižničný dokument – predmet záujmu a odcudzenia. In *Múzeum*, 2, 2005, s. 3-5.

[2] DROGIN Marc. *Anathema! Medieval Scribes and the History of Book Courses*. Totowa, New Jersey : Allanheld & Schram 1983; CRÜWELL G., A. Die Vefluchung der Bücherdiebe. In *Archiv für Kulturgeschichte*, 4, 1906, s. 197-223.

[3] RÁTH-VÉGH István. *A könyv komédiája*. Budapest : Gondolat Kiadó 1978. s. 116-117.

[4] *Trestný zákonník 300/2005*, § 124, 125.

[5] Nariadenie Rady (EHS) č. 3911/92, 2469/96,974/2001,806/2003, nariadenie Komisie (EHS) č. 752/93, 3911/92, 1526/98, 656/2004 a ďalšie prepisy.

[6] Návrh zákona predložené 3. 12. 2015 na opätovné prerokovanie Národnej rade Slovenskej republiky. <http://www.nrsr.sk/web/?sid=zakony/prehľad/predlozene>

[7] KOPROVÁ, Olga. Seminář Krádeže v archivech, knihovnách a muzeích .*Inflow: information journal* [online]. 2009, roč. 2, č.3. <http://www.inlow.cz/seminar-kradeze-v-archivech-knihovnach-muzeich> [5]

[8] BISKUP, Patrik. Kurátorka a vrátňý kradli v muzeu vzácné knihy, do antikvariátu je vozili v kufrech. <http://www.novinky.cz/krimi/359235-kuratorka-a-vratny-kradli-v-muzeu-vzacne-knihy-do-antikvariatu-je-vozili-v-kufrech.html>

[9] https://www.ilab.org/eng/documentation/1048-the_girolamini_thefts_-_marino_massimo_de_caro_sentenced_to_7_years_imprisonment.html

Podujatia DK NATO

[B bulletin.ulib.sk/](http://bulletin.ulib.sk/)

Redakcia

PhDr. Antónia Jasemová

Výstava o prvej svetovej vojne a československých légiách

V dňoch 10. – 29. februára 2016 bola na Barokovom nádvorí Univerzitnej knižnice v Bratislave inštalovaná výstava „**Roky bojov, obetí a nádejí 1914 – 1920**“ venovaná 100. výročiu prvej svetovej vojny, formovaniu zahraničného odboja Slovákov a Čechov a vzniku Československej republiky.

Výstavu realizovala naša knižnica v spolupráci s Nadáciou M. R. Štefánika a Ústavom politických vied SAV, bola určená najmä pre študentov, ale aj širokú verejnosť. V priebehu roka putovala po školách, knižniciach a ďalších kultúrno-osvetových zariadeniach celého Slovenska.

Generálna riaditeľka UKB Ing. Silvia Stasselová vo svojom príhovore počas slávnostného otvorenia výstavy ocenila prácu autorského kolektívu, ktorý fundovane a zároveň príťažlivo priblížil verejnosti národno-emancipačné snahy Slovákov a Čechov, ktoré vyvrcholili vznikom ČSR, čím sa zásadne zmenilo štátoprávne postavenie slovenského národa a zlepšili podmienky pre jeho rozvoj.

Súčasťou vernisáže bola panelová diskusia renomovaných odborníkov, na ktorej vystúpili riaditeľ Ústavu politických vied SAV Miroslav Pekník, Ferdinand Vrábel z Nadácie M. R. Štefánika, Peter Zelenák z Filozofickej fakulty UK a Vladimír Goněk z Masarykovej univerzity v Brne.

Osobnosti slovenskej politiky

Univerzitná knižnica v Bratislave v spolupráci s Ústavom politických vied SAV a ďalšími partnermi pripravila pre verejnosť cyklus informačno-vzdelávacích podujatí pod názvom „Osobnosti slovenskej politiky“, ktorý prebieha v Prednáškovej sále od apríla do decembra 2016. Hlavným zámerom panelových diskusií odborníkov je priblížiť širokej verejnosti, ale najmä vysokoškolskej mládeži, významné osobnosti slovenskej politickej scény, ktoré v minulosti výrazne zasiahli do politicko-spoločenského vývoja našej krajiny.

Spoluorganizátormi cyklu sú Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu, Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, ako aj Klub Nového slova.

Úvodným podujatím cyklu bolo slávnostné otvorenie výstavy **Alexander Dubček – významná osobnosť moderných dejín Slovenska a európskej politiky**, ktoré sa uskutočnilo na Barokovom nádvorí UKB **26. apríla 2016**. Výstava vznikla na počesť nedožitých 90. narodenín Alexandra Dubčeka, významného slovenského politika a československého štátnika, aby záujemcom priblížila životné osudy a dielo tohto výnimočného slovenského politika, spoluvtorcu európskych a svetových dejín. Generálna riaditeľka UKB Silvia Stasselová vo svojom príhovore zdôraznila potrebu pripomínať generáciám, ktoré nezažili rok 1968, politický odkaz Alexandra Dubčeka, ktorý je aj dnes nanajvýš aktuálny – robiť politiku s ľudskou tvárou a budovať spoločný európsky dom, stojaci na základoch vzájomnej spolupráce, rešpektu a tolerancie.

Po otvorení výstavy nasledovala v Prednáškovej sále prezentácia novej knihy historika **Ivana Laluhu „O ceste k slovenskej štátnosti v rokoch 1990 – 1992“** a diskusia s autorom i ďalšími hosťami. Starostka Uhrovca Ing. Zuzana Máčeková priblížila najnovšie plány obce v oblasti prezentácie jej významného rodáka. Spoluorganizátorom podujatia bolo aj Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, ktoré prezentovanú výstavu o Alexandrovi Dubčekovi plánuje využiť v rámci kultúrnej diplomacie počas slovenského predsedníctva v Rade Európskej únie a predstaví ju prostredníctvom Slovenských inštitútov v zahraničí vďaka spolupráci s Ústavom politických vied SAV. Diskusiu moderoval riaditeľ ÚPV SAV Miroslav Pekník.

7. júna 2016 cyklus pokračoval prezentáciou **knihy V. Goněc, M. Pekník a kol.: Milan Hodža ako aktér medzinárodných vzťahov**. Na panelovej diskusii, venovanej výnimočnej osobnosti československej zahraničnej politiky, vystúpili PhDr. Valerián Bystrický, DrSc. z Historického ústavu SAV, doc. PhDr. Vladimír Goněc, DrSc. z Masarykovej univerzity v Brne, PhDr. Peter Zelenák, CSc. z Filozofickej fakulty UK a PhDr. Miroslav Pekník, CSc., riaditeľ Ústavu politických vied SAV. Predmetom mimoriadneho záujmu auditória boli nielen pohľady M. Hodžu na medzinárodný vývoj v rokoch 1918 – 1938, ale aj jeho predstavy o povojnovom usporiadaní malých národov a štátov v strednej Európe. Podujatie sa konalo v rámci Dní Milana Hodžu 2016, ktoré sa uskutočňovali pod záštitou predsedu vlády SR.

Prezentácia knižníc v online prostredí

[B bulletin.ulib.sk/](http://bulletin.ulib.sk/)

Redakcia

Mgr. Anna Starinská, PhDr. Dagmar Kleinová

Seminár o tom, ako jednoducho, efektívne a bez vysokých finančných nákladov komunikovať s (potenciálnymi) používateľmi knižníc a informačných inštitúcií.

Výbor Krajskej pobočky SSKK Bratislavského kraja pripravuje každoročne pre svojich členov, pre zamestnancov knižníc a odbornú verejnosť viacero zaujímavých podujatí. Či sú to odborné exkurzie, (v posledných rokoch to bola napr. návšteva niekoľkých varšavských knižníc, návšteva knižnice kaštieľa v Oponiciach, či naposledy exkurzia do dvoch zlínskych knižníc – Krajskej knihovny Štefana Bartoša v Zlíne a Knižnice Univerzity Tomáša Baťu), alebo odborné semináre na atraktívne témy. Semináre organizuje Spolok spravidla v spolupráci s vybranou bratislavskou knižnicou. V roku 2014 to bol seminár organizovaný v spolupráci s UKB na tému ochrany osobných údajov v knižniciach, v novembri 2015 sa konal v priestoroch Hurbanových kasární, v Slovenskom múzeu dizajnu seminár ...aby nám deti radi čítali a v júni tohto roku odborný seminár s názvom Prezentácia knižníc v online prostredí.

Ťažiskovou témou jednotlivých príspevkov seminára bola online komunikácia medzi knižnicou a používateľom a jej zefektívnenie.

V úvode, Veronika Pizano z Katedry marketingovej komunikácie FMK UCM v Trnave, zhrnula a opísala najdôležitejšie nástroje online komunikácie web, blog a sociálne siete, na základe praktických príkladov nadviazania kontaktu knižnice s používateľom.

Za dôležité prvky webu, šitého na mieru potenciálnemu používateľovi, považuje vhodný dizajn s intuitívnou orientáciou na stránke, kvalitný obsah, responzivitu a SEO optimalizáciu-nájditeľnosť. Web nie je doplnok, ale meritum kontaktu knižnice a používateľa, preto musí byť kvalitný. Blog, ako ďalší z nástrojov, by mal byť podľa Pizano, vzhľadom k webu, pridanou hodnotou pre používateľa. Blogovať môžeme napr. o knižničných novinkách, pridávať recenzie diel, vytvárať zaujímavé rebríčky s fotografiami (10 najzábavnejších kníh a pod.). Dôležitými kritériami pre efektivitu blogu knižnice je relevantnosť a pravidelnosť v pridávaní obsahu. Pri sociálnych sieťach zdôrazňuje najmä ich, inštitúciami dosiaľ nedocenenú, rolu zákazníckej podpory. Sociálna sieť ako dynamický komunikačný kanál by mal byť priestor pre živú komunikáciu medzi knižnicou a používateľom. Prednášajúca nabáda k flexibilitě- sledovať trendy sociálnych sietí (To, čo letí teraz, nemusí byť trendom aj o rok).

V nadchádzajúcom príspevku Vizuálna komunikácia v knižnom svete sa Zuzana Kadecká z kníhkupectva Martinus, venovala otázkam prípravy efektívnej grafiky. Základným stanoviskom by malo byť uvažovanie nad grafikou takým spôsobom, aby si ju ľudia všimli a chceli o téme vedieť viac. Za hlavné aspekty pri tvorbe pokladá nápaditosť, jednoduchosť a jednoduchosť. Nadväzuje tiež na príspevok Veroniky Pizano a odporúča prepojiť „offline a online svet“ použitím grafičiek na webe, blogu alebo na sociálnej sieti.

Andrej Garaj z Katedry knižničnej a informačnej vedy FiF UK v Bratislave ako zástupca Pizza SEO upozornil na problematiku odosielania newsletterov. Pripomenul časté chyby, ktorým je nutné sa vyvarovať pri ich tvorbe a odosielaní, ale aj rady a návody, ako to zvládnuť a získať tak stálych odberateľov. Predstavil Mailchimp, ako jeden z newsletterových nástrojov, vhodný aj pre knižnice a poukázal na stratégiu cesty za kvalitným newsletterom: V prvom rade je potrebné zodpovedať si základné marketingové otázky: Čo chceme dosiahnuť? Čo potrebujú alebo chcú naši používatelia? Máme na to kapacitu? Chceme, aby sa ľudia dostali na náš web, chceme zdieľať naše podujatia? Zaujímajú našich používateľov novinky vo fonde, zaujímavosti z knižného sveta alebo skôr udalosti- podujatia?

Pri realizácii konkrétneho newsletteru je teda najdôležitejšie smerovanie- téma, motivujúci obsah sa musí týkať určitej témy, na pozadí so zámerom pritiahnúť pozornosť na nás (web knižnice, katalóg, služby a pod.). Spoločne s motivujúcim obsahom potrebujeme vytvoriť newsletteru aj kvalitné prevedenie- logo, odosielateľa, oslovenie a spomínaný obsah, prijímateľa, ale napr. aj dôležitý odkaz na náš web, v prípade potreby google maps a v poslednom rade tiež označenie pre zrušenie odoberania newsletterov.

Katarína Buzová a Milan Regec, doktorandi z Katedry knižničnej a informačnej vedy FiF UK v Bratislave, predložili niektoré z predbežných výsledkov výskumov o efektívnosti využívania Facebooku slovenskými knižnicami a pokračovali súborom praktických rád, ako efektívne na Facebook a ďalšie sociálne siete.

Základom je propagácia a tvorba osobitého štýlu, charakteru. Pri vkladaní príspevkov, v komunikácii na „social“ musíme byť konzistentní, pôsobiť prirodzene a zároveň osobito. V rámci komunikácie s používateľom prostredníctvom odosielania správ je potrebné byť maximálne flexibilní, odpovedať pohotovo. Facebook sa, v takom ponímaní, stáva ideálnym priestorom na poskytovanie služby „Spýtajte sa knižnice“. K ďalším zaujímavým trikmi možno zaradiť sledovanie štatistík, ktoré Facebook ponúka. Vďaka informácii napr. o tom, v akom čase sú naši používatelia online, si dokážeme efektívnejšie naplánovať zverejňovanie príspevkov. Čo sa týka pridávania príspevkov, ich obsah môže mať aj väčšmi „komunitný charakter“. Okrem informácii o knižnici vieme informovať napr. o zaujímavostiach v našom okolí, aby nás používatelia začali vnímať aj ako zdroj dobrých rád, zároveň vymýšľať zaujímavé kvízy, robiť seriály (séria detektívnych príbehov kníh, ktoré majú spoločnú niť v danom časovom intervale), pridávať videá, úryvky z „nových“ kníh, krátke recenzie, odkrývať tajomstvá našej knižnice s fotogalériou napr. ako sa u nás reštaurujú, digitalizujú dokumenty a i.

Použitím niektorých zo spomínaných nápadov, trikov pri tvorbe Facebooku by sme mohli našim používateľom ponúknuť viac, ponúknuť Facebook knižnice ako virtuálne predĺženie fyzického priestoru s „živou konverzáciou“, ako priestor, kde sa „naozaj dá niečo robiť“.

Čerešničkou na torte výborných prezentácii seminára bol príspevok Jakuba Gucmana a Milana Regeca Aj ty nájdeš svoju obľúbenú knihu v knižnici, ktorým predstavili zostrih videí priamo určených na propagáciu knižníc. Jednotlivé videá obsahovali reflexie známych slovenských osobností „o ich knihe z knižnice“ V závere príspevku Gucman a Regec ponúkli zúčastneným sériu týchto exkluzívnych videí s možnosťou uverejniť ich na sociálnych sieťach svojich knižníc. Knihovníci si tak mohli vyskúšať „jednoducho, efektívne a bez nákladov“ urobiť ďalší z krokov k lepšej propagácii knižnice.

Prezentácia národných projektov OPIS PO2

[B bulletin.ulib.sk/](http://bulletin.ulib.sk/)

Redakcia

Mgr. Bibiána Žigová, PhDr. Jana Matúšková

Mesiac marec sa niesol v znamení kultúrnych aktivít v rámci Týždňa slovenských knižníc. Dňa 3.3.2016 sa v seminárnej sále UKB uskutočnila Prezentácia národných projektov, realizovaných v rámci Operačného programu Informatizácia spoločnosti, Prioritná os 2 Rozvoj pamäťových a fondových inštitúcií a obnova ich národnej infraštruktúry. V rámci tohto podujatia sa predstavili dva ukončené národné projekty:

- Digitálne pramene – Webharvesting a archivácia e-Born obsahu
- Centrálny dátový archív

Podujatie slávnostne otvorila generálna riaditeľka UKB Ing. Silvia Stasselová. Vyzdvihla náročnú mravčiu prácu projektových tímov, poďakovala za úspešné zvládnutie a ukončenie projektov a všetkým zaželala veľa úspechov v ostrej prevádzke.

Projekt Digitálne pramene – Webharvesting a archivácia e-Born obsahu predstavil odborný garant projektu Ing. Alojz Androvič, PhD. Projekt Centrálny dátový archív prezentovala Mgr. Bibiána Žigová, vedúca oddelenia informačných procesov CDA. Nasledovali praktické ukážky z prostredia archívu digitálnych prameňov, ktoré záujemcom predviedli kurátori Depozitu digitálnych prameňov Bc. Andrej Bizík a Ing. Peter Hausleitner.

Na podujatí sa zúčastnili viacerí významní pozvaní hostia. Mimoriadne cenná je účasť štátneho tajomníka MK SR Mgr. Ivana Sečíka, CSc., poradcu ministra kultúry SR Ing. Martina Tataru, vedúceho odboru projektového riadenia MK SR Mgr. Petra Vilima, zástupcov sprostredkovateľského orgánu MK SR pre európske projekty OPIS PO2 Ing. Jaroslava Mendela, Mgr. Vladimíra Maruniaka a Mgr. Erika Kriššáka. Prezentácie a následnú moderovanú prehliadku dátového centra si nenechali ujsť zástupcovia pamäťových a fondových inštitúcií, zástupcovia dodávateľských spoločností a kolegovia z UKB.

Digitálne pramene – Webharvesting a archivácia e-Born obsahu

K 31.decembru 2015 ukončila Univerzitná knižnica v Bratislave národný projekt č.12 „Digitálne pramene – webharvesting a archivácia e-Born obsahu“. Projekt bol spolufinancovaný Európskou úniou z prostriedkov Európskeho fondu regionálneho rozvoja na základe zmluvy o poskytnutí nenávratného finančného príspevku v celkovej výške 6,8 milióna eur.

V rámci realizácie projektu sa podarilo vybudovať komplexný informačný systém na zber, spracovanie, sprístupňovanie, dlhodobú archiváciu a ochranu pôvodného slovacikálneho digitálneho obsahu ako integrálnej súčasti kultúrneho dedičstva Slovenskej republiky. Ide najmä o webové stránky, pôvodné elektronické publikácie, periodiká a artefakty – e-Born digitálne pramene. Počas pilotnej prevádzky sa uskutočnili tri typy zberov: komplexný, tematický a výberový. Celková kapacita archívu IS Digitálne pramene je 800 TB. Centrálny dátový archív bude slúžiť ako úložisko pre dlhodobé uchovávanie.

Projekt umožnil zaradenie Slovenska medzi vyspelé európske krajiny, ktoré určujú rozvoj v oblasti dlhodobej archivácie elektronických dokumentov. V súčasnosti sa uskutočňuje rutinná prevádzka projektu, ktorú zabezpečuje oddelenie Depozit digitálnych prameňov so špecializovanými digitálnymi kurátormi.

Centrálny dátový archív

Centrálny dátový archív sa prezentoval výsledkami činnosti za ostatné obdobie. Rok 2016 je druhým rokom prevádzky odboru Centrálny dátový archív v období udržateľnosti. Začala sa ďalšia etapa činnosti jedinečného dlhodobého dátového úložiska chrániaceho digitalizované kultúrne dedičstvo Slovenska. 12 zamestnancov v dvoch lokalitách v Bratislave a v Martine pracuje so systémom CDA a svojou každodennou činnosťou prispieva k uchovávaniu informačných balíkov z inštitúcií primárne z rezortu kultúry, ale aj z dopytovo orientovaných projektov OPIS PO2. Uskutočnilo sa mnoho pracovných porád s dodávateľom, so spolupracujúcimi inštitúciami, konzultácií s medzinárodnými producentmi informačných komunikačných technológií. Na odborných workshopoch sa zamestnanci CDA školili a riešili odborné otázky a problémy prevádzky robustného systému CDA. Nepretržite sa dbá na bezpečnosť v súlade s ISO IEC 27001:2013 a pripravuje sa certifikácia CDA podľa ISO 16363 LTP. Centrálny dátový archív sa stal miestom niekoľkých exkurzií odbornej verejnosti. Na dennej báze sa aktualizujú štatistiky a informácie na webe <http://cda.kultury.sk/sk>.

Prezentácie projektov:

<https://www.webdepozit.sk/projekt-dip/prezentacie/>
<http://cda.kultury.sk/sk/node/238>

Fotogaléria z podujatia:

<https://www.webdepozit.sk/projekt-dip/kronika/fotogaleria/prezentacia-narodnych-projektov-opis-po2-ukb-v-ramci-tyzdna-slovenskych-kniznic-2016/>

Projekt **Knihy znovu nalezene** – unikátny interdisciplinárny prístup ku knižnému kultúrnemu dedičstvu

[B bulletin.ulib.sk/](http://bulletin.ulib.sk/)

Redakcia

Mgr. Henrieta Gábrišová

Národní knihovna České republiky iniciovala v roku 2014 unikátny výskum mapujúci konfiškované a zavlčené knihy, ktoré sa na územie vtedajšieho Československa dostali počas druhej svetovej vojny a krátko po nej. Tieto fondy boli rozptýlené po celej ČR (a zrejme aj SR) a dostali sa do viacerých inštitúcií. Časť z nich je navždy stratená. Napriek tomu je časť, ktorá zostala súčasťou kultúrneho dedičstva a často aj pamiatkou na pôvodných vlastníkov. Je zároveň dokladom nakladania štátu s kultúrnymi hodnotami v priebehu dejín. Práve príklad nového interdisciplinárneho prístupu ku kultúrnym hodnotám tohto typu, teda knižnému kultúrnemu dedičstvu, bol nosným prínosom projektu „**Knihy znovu nalezene**“.

Projekt bol prvou hlbšou analýzou do obsahu tzv. Rezervných fondov Národní knihovny ČR, uvádza sa v popise publikácie vydanej v máji tohto roku. [1]

Publikácia s rozsahom 144 strán a bohatou obrazovou prílohou stručne predstavuje mechanizmus nadobúdania kníh počas druhej svetovej vojny a tesne po nej, čím vytvára základy pre hlbšie skúmanie tejto problematiky aj v budúcnosti. Zmapovanie dokumentov z tejto časti fondov Národní knihovny ČR prinieslo potrebu nahliadnuť do histórie a spolupracovať s odborníkmi na túto časť českých dejín. Národní knihovna počas 2. svetovej vojny bola jednou z kľúčových inštitúcií zabezpečujúcich uloženie rôznorodých dokumentov. Tieto dokumenty neboli riadne spracované, nebol preskúmaný ich obsah, typológia ani právny rámec. Bolo potrebné určiť odkiaľ a z akého obdobia dokumenty pochádzajú. Výskum zahŕňal aj autorské práva k mapovaným dokumentom, ktoré súvisia s tým, ako môže knižnica s dokumentmi ďalej nakladať.

Historický výskum realizovala Mgr. Marcela Strouhalová, doktorandka na Filozofickej fakulte Univerzity v Pardubiciach a autorskoprávnu problematiku zastrel prof. JUDr. Jan Kuklík, Dr.Sc. Zaoberal sa najmä právnymi aspektmi národných správ, konfiškácií a ďalších spôsobov nakladania s knižným kultúrnym dedičstvom v bezprostredne povojnovom období so zameraním na úlohu Národní knihovny. Národná správa bola všeobecným zaisťovacím opatrením, ktorá mala za následok v prípade tzv. nepriateľského majetku, alebo majetku

kolaborantov konfiškáciu, alebo navrátenie pôvodným vlastníkom. Konfiškovaný knižný majetok bol podľa rôznych kritérií buď predaný, pridelený, alebo zostal ako štátny majetok deponovaný v knižniciach vrátane Národní knihovny v Prahe.

Historický výskum mapoval cestu zavlčených kníh po území bývaleho protektorátu Čechy a Morava až do depozitu Národní knihovny ČR v Neratovicích. Prvým predpokladom bolo, že väčšina kníh nachádzajúca sa dnes v depozitároch NK ČR pochádzala zo severočeských zámkov – Nového Berštejna, Nového Falkenburgu, Housky a Mimoně, kam sa dostali prostredníctvom nacistických organizácií (ERR, RSHA), ktoré knihy konfiškovaly prakticky po celej Európe a s postupujúcim frontom ich evakovali práve na zámky vo vtedajších Sudetoch. Výskum bol podložený štúdiom archívnych dokumentov Národního archívu ČR, Archívu Národní knihovny (fond Národní a universitní knihovna) a nakoniec Archívu ministerstva zahraničných vecí (fond Reparácie a reštitúcie). Informácie o zámkoch, na ktorých boli deponované konfiškované knihy a mnoho iných zaujímavostí o projekte je možné nájsť na stránkach projektu: <http://knihyznovunalezene.eu/cs/zajimavosti/zamky.html>

Financovanie projektu bolo zabezpečené prostredníctvom EHP a Nórskeho fondu v rámci programu CZ 06 Kulturní dědictví a současné umění.[1] Tento sedemdesiatšesťmesačný medzinárodný projekt bol realizovaný od 1. januára 2015 do 31. mája 2016. Hlavným riešiteľom je Národní knihovna ČR, zahraničným partnerom projektu bola nórska nadácia Stiftelsen Arkivet, ktorá do projektu vniesla vlastné skúsenosti s takýmto typom výskumu.

Počas realizácie projektu bolo vytvorených 11 503 katalógových záznamov k 12 780 zväzkom. Ide o záznamy na odporúčanej úrovni spracovania podľa nových medzinárodných pravidiel RDA (Resource Description and Access), tj. kompletne záznamy obsahujúce údaje menného a vecného popisu. Väčšinu zo spracovaných zväzkov tvorila zahraničná produkcia z 19. a 20. storočia, objavilo sa aj niekoľko vzácnych exemplárov a viac ako 7 000 zväzkov z toho je možné zaradiť pod tzv. slobodomurársku literatúru (jednolistové tlače, ročenky, štúdie, historická literatúra a iné). Všetky záznamy boli po ukončení projektu v máji 2016 sprístupnené širokej verejnosti v báze NKC (= katalóg Národní knihovny ČR), ale aj v báze SKC (= Súborný katalóg Českej republiky). Pred zverejnením v SKC prešli záznamy ďalšou (poslednou) formálnou a logickou kontrolou, ktorá zistila drobné formálne chyby len v 0,5 % záznamov, čo poukazuje na neuveriteľne efektívny príklad spolupráce novo najatých katalogizátorov v rámci projektu a stálych pracovníkov NK ČR z oddelenia katalogizácie realizujúcich kontroly a revízie záznamov v oboch databázach. Zistené chyby boli okamžite opravené a bibliografické záznamy tak boli sprístupnené v oboch katalógoch v úplnosti.

Všetky spracované zväzky sú dostupné v NK ČR v tzv. bádateľskom režime, len na prezenčné štúdium v študovni vedeckých pracovníkov, alebo v študovni Národního konzervačného fondu a to pre vedecké a študijné účely.

Aj napriek tomu, že po 17 mesiacoch bola ukončená prvá fáza projektu, v NK ČR pokračovali práce na zmapovaní uvedenej časti Rezervných fondov Národnej knihovny ČR a spoločne s tým aj vytváranie nových katalogizačných záznamov a holdingových informácií. Na konci júna tak pribudlo ďalších 1000 spracovaných zväzkov.

Jedným z výstupov projektu bola pútavá výstava v priestoroch Klementína prezentujúca historický výskum, mapujúca riadenie projektu a približujúca vizuálne najpríťažlivejšie výstupy projektu v podobe digitalizovaných exlibrisov pôvodných majiteľov skúmaných kníh. Výstava bola rozčlenená na 12 panelov, ktoré vznikli v spolupráci s výstavným oddelením Národnej knihovny ČR. Po úvodnom paneli nasledoval panel s témou kultúrnych zločinov nacistického Nemecka, ktorý priblížil drancovanie kultúrneho majetku vrátane knižného bohatstva. Zabavené knihy sa z dôvodu ochrany pred bombardovaním mesta Berlín dostali odtiaľ do Sudet a na územie Sliezska. Ďalšie panely venované histórii Národnej a Univerzitnej knihovny počas druhej svetovej vojny, kedy prebehla veľká evakuácia kníh z Klementína na spomínané hrady a zámky, popisovali potrestanie zločincov a konfiškácie kníh po skončení vojny v roku 1945 na základe dekrétov prezidenta republiky. Piatym okruhom zobrazeným na výstavných paneloch boli osudy Národnej knihovny po roku 1945. Ďalší okruh (šiesty panel) priblížil rezervné fondy Národnej knihovny a ich obsah – cca 12 000 zväzkov, ktoré boli počas projektu skatalogizované. Štyri výstavné panely boli venované niektorým vybraným pôvodným vlastníkom kníh a ich osudom v skratke – J. Arvédovi Smíchovskému, Augustovi Sauerovi, Engelbertovi Pernerstorferovi, Gregorovi Schwartz-Bostunitschi a spolku Lese-und Redehalle der deutschen Studenten in Prag (Čitateľskému a prednáškovému spolku Nemeckých študentov v Prahe). Záverečný panel výstavy bol venovaný zhrnutiu cieľov projektu. Všetky panely boli bohato ilustrované kópiami dokumentov, dobovými fotografiami a iným obrazovým materiálom. Vo vitrínach boli inštalované knihy spracované v rámci projektu s pečiatkami a exlibrismi vlastníkov.

Ako sa vyjadril na záverečnom seminári k projektu projektový manažér Mgr. Tomáš Foltýn v marci t.r.: „Projekt sám nastolil viac otázok ako ich zodpovedal, napriek tomu je možné konštatovať, že stanovené ciele boli splnené a očakávania a prínos projektu aj pre budúcnosť knihovníctva v Českej republike značné“.

Ako účastník seminára a výstavy môžem súhlasiť a ako knihovník vnímam hlavné myšlienky projektu ako inšpiratívne pre ďalšie knižnice a to nielen knižnice národné. Projekt poukázal na dôležitosť systematickej knihovníckej práce (ochrana fondu, čistenie, príprava na spracovanie, spracovanie podľa najnovších katalogizačných štandardov), ale poukázal aj na možné nové príťažlivé spôsoby jej prezentácie (virtuálne výstavy, infografiky o priebehu spracovania, živé počítadlo spracovaných kníh na stránke projektu) a samotné prepojenie s dejinami štátu prostredníctvom výskumu. S určitosťou je možné konštatovať, že tento projekt Národnej knihovny ČR je vynikajúcim príkladom multidisciplinárneho výskumu a úspešným príspevkom knihovníkov k odhaľovaniu našej minulosti.

Zdroje:

[1] Strouhalová, Marcela. Knihy znovu nalezené: konfiskované knihy po druhé světové válce ve správě NK ČR. 1. vydání. Praha: Národní knihovna České republiky, 2016. 142 stran. ISBN 978-80-7050-665-3.

[2] <http://www.nkp.cz/>

[3] <http://www.stiftelsen-arkivet.no/>

[4] <http://knihyznovunalezene.eu/cs/zajimavosti/index.html>

Shakespeare žije

[B bulletin.ulib.sk/](http://bulletin.ulib.sk/)

Redakcia

Mgr. Anna Starinská

31. marca 2016 sa v priestoroch Univerzitetnej knižnice v Bratislave uskutočnilo významné podujatie „Shakespeare žije“. Organizátormi literárneho diskusného večera boli British Council a Univerzitná knižnica v Bratislave.

Medzinárodný festival „Shakespeare lives“ bol organizovaný pri príležitosti 400. výročia úmrtia Williama Shakespeara. Podujatiami festivalu (prebiehajúceho súčasne online počas celého roka 2016) si pripomíname jedného z najuznávanejších dramatikov všetkých čias prostredníctvom interpretácii z rozsiahlej tvorby v rozmanitých umeleckých podobách.

Stretnutie na pôde UKB otvorila a moderovala generálna riaditeľka Univerzitetnej knižnice v Bratislave Ing. Silvia Stasselová. Po úvodných slovách večer pokračoval rozhovormi popredných prekladateľov Shakespeareovho diela do slovenského jazyka Martina Hilského a Ľubomíra Feldeka. Prekladatelia spoločne s výkladmi pútavo deklamovali zúčastneným vybrané ukážky z diela s výberom ústrednej témy: „Shakespeareová reč lásky.“

Pozvaným hosťom a zúčastneným podujatia „Shakespeare žije“ sa tak novými interpretáciami a pohľadmi na dielo klasika svetovej literatúry Williama Shakespeara podarilo prehĺbiť stáročný odkaz diel tohto veľikána a oživiť jeho pamiatku.

Spomienkové stretnutie k 60. výročiu tragickej nehody pracovníkov UKB

[B bulletin.ulib.sk/](http://bulletin.ulib.sk/)

Redakcia

PhDr. Dana Oravcová

Univerzitná knižnica v Bratislave si v januári 2016 pripomenula šesťdesiate výročie tragickej udalosti, ktorá otriasla pracovným kolektívom knižnice aj celým slovenským knihovníctvom.

18. januára 1956 v rámci služobnej cesty na 1. slovenskú bibliografickú konferenciu v Košiciach, počas leteckého nešťastia nad Levočskými vrchmi, zahynuli piati zamestnanci Univerzitnej knižnice v Bratislave – Jozef Bánsky, Vladimír Jelínek, Helena Kaloudová, Štefan Kántor a Bohumil Nociar.

Jozef Bánsky (nar. 31. 12. 1919) bol literárny vedec, publicista a prekladateľ. Orientoval sa na najmä na propagáciu poľskej a lužicko-srbskej literatúry a kultúry. Pôsobil ako externý pedagóg na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, kde prednášal poľskú literatúru a dejiny poľskej literatúry. Paralelne rozvíjal i svoju knihovnícko-bibliografickú činnosť ako zamestnanec Univerzitnej knižnice v Bratislave, kde bol po svojom príchode v roku 1948 poverený spracovávaním knižničných konfiškátov. Neskôr prevzal vedenie referátu pre medzinárodnú výmenu publikácií a v rámci oddelenia akvizície. Po vzniku bibliograficko-spravodajského oddelenia v roku 1954 začal postupne spracovávať Bibliografiu slovenských a inorečových novín a časopisov z rokov 1919 – 1938 a Bibliografiu slovanských prác na Slovensku. Bohato publikoval i na stránkach knihovníckych časopisov, kde reagoval na aktuálne problémy povojnového slovenského knihovníctva a bibliografie.

Vladimír Jelínek (nar. 17. 11. 1913) po skončení vysokoškolského štúdia na Právnickej fakulte Univerzity Komenského pôsobil ako asistent na Právnickej fakulte Univerzity Komenského a právny poradca rozličných inštitúcií a podnikov. V roku 1951 prešiel do výroby a od roku 1954 nastúpil do Univerzitnej knižnice v Bratislave. Po tom, ako sa mu podarilo zreorganizovať jej administratívu, sa splnila jeho túžba a začal pracovať v oblasti bibliografie. Na bibliograficko-spravodajské oddelenie nastúpil koncom roka 1955.

Helena Kaloudová (nar. 16. 9. 1917) absolvovala štúdium nemčiny a francúzštiny na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského a pôsobila ako stredoškolská profesorka. Do Univerzitnej knižnice nastúpila v roku 1943 a o tri roky neskôr doplnila svoju kvalifikáciu aj o vysokoškolské štúdium knihovníctva a archívniectva. Pracovala v oblasti katalogizácie a bibliografie. Podieľala sa na zostavovaní časopisu Bibliografický katalóg ČSR – Slovenské knihy, zvlášť cenené boli jej Ročenky Slovenské knihy.

Štefan Kántor (nar. 10. 7. 1915) vzdelaním historik a filozof pôsobil ako stredoškolský profesor. Od roku 1952 bol riaditeľom Slovenského ústavu pre technické a ekonomické informácie. Po krátkom pôsobení na Povereníctve školstva bol koncom roka 1954 preložený do Univerzitnej knižnice v Bratislave a vymenovaný za vedúceho jej bibliograficko-spravodajského oddelenia. Pod jeho vedením oddelenie za rok svojho fungovania spracovalo a pripravilo do tlače Ročenku za rok 1948 s piatimi registrami, 20 tematických a odporúčajúcich bibliografií, usporiadalo katalóg slovacík ako podklad pre zoznam slovacík Univerzitnej knižnice v Bratislave. Pracovníci oddelenia spracovávali informačné materiály, realizovali prednáškovú a vzdelávaciu činnosť.

Bohumil Nociar (nar. 8. 11. 1918) v Juhoslávii. V roku 1942 sa mu podarilo získať štipendium na Univerzite Komenského v Bratislave, kde absolvoval štúdium histórie a filozofie a pôsobil ako asistent na Filozofickej fakulte UK. V roku 1951 nastúpil do Univerzitnej knižnice v Bratislave. V roku 1952 stal riaditeľom knižnice Československo-sovietskeho inštitútu, ktorú vlastne vybuďoval. Po návrate do Univerzitnej knižnice v roku 1954 sa venoval najmä otázkam metodiky knihovníckej činnosti a problematike bibliografického popisu.

Pripravovaná 1. slovenská bibliografická konferencia v Košiciach bola príležitosťou predstaviť výsledky nového bibliografického programu Univerzitnej knižnice v Bratislave a zároveň prvé výsledky činnosti nového oddelenia. Žiaľ do Košíc už nedoleteli. Univerzitnú knižnicu v Bratislave zasiahla táto udalosť veľmi hlboko. Znamenala nielen osobnú tragédiu, ale citeľne poznamenala aj jej odbornú činnosť. Slovenské knihovníctvo stratilo výrazné osobnosti v plnom rozvoji ich tvorivých síl.

Ľudský i odborný rozmer tejto straty zdôraznila vo svojom príhovore generálna riaditeľka UKB, ktorá sa aj so zástupcami zamestnancov Univerzitnej knižnice v Bratislave 18. januára 2016 symbolicky stretla s rodinami zosnulých kolegov pri pamätnej tabuli k tragickej udalosti, ktorá sa nachádza v priestoroch knižnice na Ventúrskej ulici.

Literatúra:

LEHKÝ, J.: In memoriam Dr. J. Bánsky, Dr. V. Jelínek, H. Kaloudová, Š. Kántor a B. Nociar. In: Knižnica, 1956, s. 82 – 85.

FIRCÁKOVÁ, K.: 50 rokov od tragickej smrti bibliografov Univerzitnej knižnice v Bratislave. In: Knižnica, 2006, roč. 7, č. 2, s. 60 – 62.

STASSELOVÁ, S.: 60 rokov od tragickej leteckej katastrofy. Spomienka na vzácných kolegov z UKB [online]. <https://www.ulib.sk/sk/spravy/archiv/60-rokov-od-tragickej-leteckej-katastrofy.html>

Študijná cesta členov Krajskej pobočky Spolku slovenských knihovníkov a knižníc do Zlína – Baťovho mesta

[B bulletin.ulib.sk/](http://bulletin.ulib.sk/)

Redakcia

PhDr. Dagmar Kleinová

Budovy – to jsou hromady cihel a betonu.

Stroje – to je spousta železa a ocele.

Život tomu dávají teprve lidé.

(Tomáš Baťa)

Krajská pobočka Bratislavského kraja Spolku slovenských knihovníkov a knižníc pripravila v máji 2016 pre svojich členov jednodňovú študijnú cestu, exkurziu do Zlína.¹⁾ Cieľom cesty bolo zoznámiť účastníkov s dvomi knižnicami, ktoré sú umiestnené v nových, alebo zrekonštruovaných exkluzívnych budovách a ktoré sú nielen z knihovníckeho, ale aj z architektonického pohľadu mimoriadne zaujímavé. Krajská knižnica Františka Bartoša sa nachádza v komplexe bývalých Baťových závodov, Knižnicu Univerzity Tomáša Baťu nájdeme v neďalekom novom komplexe, ktorý projektovala svetoznáma architektka Eva Jiříčková²⁾.

Krajská knižnica Františka Bartoša sa presťahovala do priestorov bývalého fabrického areálu, zrekonštruovaného 14|15 Baťovho inštitútu v lete 2013. Budovy označené v číslami 14 a 15 boli postavené v rokoch 1945 až 1949, keďže pôvodné budovy boli koncom druhej svetovej vojny zbombardované. Komplex tvoria dve rekonštruované budovy spojené vybudovanou prízemnou budovou, tzv. platformou, v ktorej je umiestnený knižničný sklad. Prestavbu budov hradil Zlínsky kraj, ktorý je aj zriaďovateľom všetkých inštitúcií nachádzajúcich sa v 14|15 Baťovom inštitúte. Cieľom zriaďovateľa bolo prepojiť organizáciu Múzea juhovýchodnej Moravy, Krajskej galérie výtvarného umenia, Krajskej knižnice Františka Bartoša a 14|15 Baťovho inštitútu, príspevkovej organizácie, ktorá zabezpečuje technickú a majetkovú správu všetkých zariadení. Pre všetky štyri organizácie sa vytvoril jeden marketing, spoločná propagácia a jeden vizuálny štýl.

História knižnice, múzea a galérie je spojená s činnosťou firmy Baťa, ktorá okrem expanzie svojej produkcie zakladala a podporovala aj rozvoj nevýrobných inštitúcií. Navštívená Krajská knižnica Františka Bartoša je tiež spojená s firmou Baťa.

Prvú verejnú knižnicu v Zlíne otvoril v roku 1885 čitateľský spolok, ktorý ju v roku 1921 odovzdal mestu. V roku 1933 sa knižnica spojila so závodnou knižnicou firmy Baťa. Od 50-tych rokov bola knižnica mestskou, okresnou a od roku 2002 je krajskou knižnicou. Názov Knižnica Františka Bartoša dostala v roku 1996 po zlínskom rodákovi, jazykovedcovi, pedagógovi a národopiscovi Františkovi Bartošovi ³⁾.

V knižnici privítala slovenských knihovníkov riaditeľka knižnice Zdeňka Friedlová s kolegyňami. Okrem predstavenia knižnice a jeho systému riadenia mali účastníci exkurzie možnosť vidieť film o priebehu rekonštrukcie a slávnostnom otvorení knižnice. Knižničný fond vo voľnom výbere obsahuje 185 tis. kníh, 900 titulov periodík a 8 tis. zvukových dokumentov. Čitateľom je k dispozícii 230 študijných miest, z toho 67 pracovných miest s počítačom, 33 terminálov (kioskov) na vyhľadávanie dokumentov z katalógov, 2 samoobslužné výpožičné automaty, automat na vrátenie dokumentov, zariadenie na štúdium audio a audiovizuálnych dokumentov.

Knižnica sídli na štyroch podlažiach budovy 15, z roho tri sú prístupné verejnosti. Služobné priestory a knižničné sklady sú umiestnené v prízemnom technickom podlaží a platforme (spracovateľská linka, dielne, digitalizácia a pracovne zamestnancov v knižničných službách, na 5. podlaží sa nachádzajú ďalšie pracoviská a vedenie knižnice). Knižnica má k dispozícii takmer 7 tis. m² plochy.

Vo vstupnom podlaží budovy 15 sú umiestnené dve sály pre 80 a 90 návštevníkov, učebňa s výpočtovou technikou pre 30 poslucháčov, kaviareň a recepcia 14|15 Baťovho inštitútu a šatňa pre všetky inštitúcie. Vo vstupnej hale sa usporadúvajú aj menšie výstavy. Knižnica má na tomto podlaží svoj pult a samoobslužný automat na vrátenie vypožičaných dokumentov. Na tomto pracovisku sa poskytujú aj základné informácie a služby ako napr. registrácia, predlžovanie dokumentov, vracanie dokumentov. Je tu aj čítareň novín a prístup na internet. Dve podlažia na ktorých sa poskytujú knižničné služby sú rozdelené na časti – Svet zábavy na 3. podlaží (literatúra pre deti, zvukové a audiovizuálne dokumenty, beletria, poézia) a Svet poznania na 4. podlaží (náučná literatúra, periodiká, referenčné služby). Tu majú používatelia k dispozícii 4 individuálne študovne a jednu študovňu pre 12 používateľov na kolektívne štúdium. Na oddelenie pre deti nadväzuje klubovňa pre 30 detí určená na besedy, informačnú výchovu, výtvarné dielne a pod.

Pre knihovníkov je zaujímavé vidieť nielen priestory pre verejnosť a pre používateľov knižnice, ale aj služobné priestory. Kolegovia z Krajskej knižnice Františka Bartoša nám umožnili vidieť pracoviská akvizície, spracovania knižničných fondov a knižničné sklady, ďalej šatne, kuchynky a priestory na oddych zamestnancov.

Čo najviac zaujalo:

- nové technológie, najmä využitie technológie identifikácie a ochrany knižničného fondu RFID. Knihy umiestnené vo voľnom výbere majú ochranu RFID technológie, periodiká sú opatrené elektromagnetickými páskami;
- požičiavanie zvukových dokumentov (vo voľnom výbere sú len obaly a vlastné dokumenty sa požičiavajú pri pulte);
- automaty na vrátenie dokumentov;
- knižničný nábytok ako regály, kompaktné regály, výstavné panely, zaujímavý dizajn terminálov a počítačov určených pre používateľov, použité praktické, ale kvalitné materiály. Ako aj elektronický klavír...;
- dobrovoľnícky program;
- vkusný dizajn detského oddelenia;
- edukačné sály vhodné na usporiadanie konferencií, workshopov;
- veľkorysý „baťovský“ priestor priemyslovej budovy, veľa svetla, veľa miesta;
- jednotný dizajn celého komplexu, jednotný vizuálny štýl. Jednoduchosť, vkus, účelnosť;
- dobré zázemie pre používateľov a zamestnancov knižnice – bezproblémové parkovanie priamo v budove inštitútu, úroveň služobných priestorov.

V popoludňajších hodinách navštívili účastníci exkurzie ďalšiu významnú knižnicu – Knižnicu Univerzity Tomáša Baťu (ďalej Knižnica UTB), ktorá sídli v novom zlínskom architektonickom skvoste, v budove Univerzitného centra na námestí T. G. Masaryka. Centrum bolo postavené v rokoch 2006 – 2008 podľa projektu svetoznámej architektky a zlínskej rodáčky Evy Jiříčnej. S vedľajšou budovou Kongresového centra tvorí knižnica výrazný architektonický komplex v centre Zlína.

Knižnica UTB je verejne prístupnou knižnicou. Svoje služby poskytuje nielen pedagógom, výskumným pracovníkom, zamestnancom a študentom UTB, ale taktiež odbornej verejnosti. UTB je mladou univerzitou, škála odborov, ktorá sa vyučuje na 6 fakultách je veľmi široká.⁴⁾ S Pavlom Holíkom, vedúcim oddelenia služieb si prezreli slovenskí knihovníci knižnicu nachádzajúcu sa na niekoľkých poschodiach, študijné priestory, individuálne študovne, tzv. obývačku navštevovanú najmä študentmi, kde sa dá nielen študovať, ale aj oddychovať, knižničné skenery, knižničného asistenta – automat na požičiavanie a vracanie kníh a platenie sankčných poplatkov. Používateľom je k dispozícii okolo 500 pracovných miest, 232 počítačov a množstvo prípojok na notebooky.

Pavel Holík predstavil tiež informačné zdroje a portál informačných zdrojov Xerxes. Ponuka zdrojov pokrýva potreby Knižnice UTB a priebežne sa dopĺňa. Knižnica spravuje aj cennú kolekciu dokumentov z oblasti garbiarstva. Veľmi zaujímavý je aj portál informačnej výchovy IVA, ktorý obsahuje celý rad kurzov, ktoré používateľom pomôžu s vyhľadávaním na internete, v odborných zdrojoch a v zdrojoch sivej literatúry. Sú tu aj kurzy a návody na citovanie, prípadne techniky učenia.

Ako konštatoval Ondřej Fabian, riaditeľ Knižnice UTB, s ponukou študijných programov na UTB rastie aj počet vedeckých odborov, pre ktoré knižnica zabezpečuje odborné informačné pramene. Informoval o spôsoboch ako knižnica prispieva k zvyšovaniu efektivity vedeckovýskumného procesu a ako sa zo strany knižnice podporuje veda a výskum. Je to napr. podpora univerzitných časopisov (knižnica vstupuje do všetkých fáz publikovania vedeckých článkov, knižnica tiež prideluje identifikátor DOI), vykazovanie výsledkov vedy a výskumu, údržba dát a citačných databáz, budovanie repozitáru publikačnej činnosti.

Nielen univerzita, ale najmä jej používatelia sú mladí. Takáto je aj webová stránka knižnice. Štýlová, dizajnová, vtipná.

Dominantou mesta, jeho symbolom, je administratívna budova firmy Baťa. tzv. Dvadsaťjednotka. Toto vrcholné dielo funkcionalizmu architekta Vladimíra Karfíka, národná kultúrna pamiatka, stavba vysoká 77 a pol metra bola dokončená v roku 1938 a v tom čase bola druhou najvyššou budovou v Európe. Pre mnohých bola cesta na vyhliadkovú terasu výťahom paternoster nezabudnuteľným zážitkom.

Krátka prehliadka Luhačovic, známych kúpeľných domov Dušana Jurkoviča, prechádzka kúpeľnou promenádou a parkom zavŕšili úžasný deň, plný nových poznatkov. Bola tu skutočne inšpiratívna študijná cesta, veľmi dobre pripravená krajskou pobočkou. Jedenásti zamestnanci UKB sa vrátili na svoje pracoviská plní dojmov a nápadov.

A už len na záver. Slávny citát Tomáša Baťu uvedený v úvode príspevku by sa mohol doplniť o vetu: *Knižnice – to je kopa kníh a časopisov. Život tomu dávajú až ľudia.*

1. Správa Krajskej pobočky s fotografiami sú uvedené na adrese infolib.sk/files/aktuality/exkurzia-zlin-2016.pdf
2. Rozvoj Zlína ovplyvňovali architekti svetových mien. Tomáš Baťa pozval do Československa slávneho Le Corbusiera, v Zlíne za podpory Baťu sa vystriedali takí slávni českí a československí architekti ako bol Kotěra, Gočár, Vladimír Karfík, František Lydie Gahura.
3. Knižnica spolu s Múzeom juhovýchodnej Moravy v Zlíne pripravujú na jeseň oslavy 110. výročia úmrtia a na jar 2017 oslavy 180. výročia narodenín Františka Bartoša.
4. Reportáž o knižnici si môžu záujemcovia pozrieť aj na webe, konkrétne na adrese: <https://www.youtube.com/watch?v=-C2QCEVDGIs>